

Ławy

Franciszek Fiszer

Ławy to wieś sołecka w gminie Rzekuń, w powiecie ostrołęckim. Powodów, dla których warto tu przyjechać, jest kilka. Przede wszystkim, wędrując Mazowieckim Szlakiem Literackim, nie możemy nie poszukać śladów **Franciszka Józefa Mariana Fiszera**, znanego też jako **Franc Fiszer**, który urodził się właśnie w majątku Ławy 25 marca 1860 roku. Jego rodzicami byli: Teresa, z domu Glinczanka i Józef Fiszer. Ojciec pochodził z niemieckiej szlachty spolonizowanej w XVIII w. i był dalekim krewnym gen. Stanisława Fiszera, natomiast matka należała do polskiego ziemiaństwa.

Niewiele wiadomo o jego dzieciństwie, poza tym, że urodził się, kiedy jego rodzice byli już po 40. roku życia i że dość wcześnie został osierocony. Franciszek był filozofem, erudytą, związanym ze środowiskiem kabaretu oraz kręgami artystyczno-literackimi, przesiadującym w kawiarniach i restauracjach *bon vivantem*, który nie splamił się pracą, ale ujmował towarzystwo parafilozoficznymi wywodami, anegdotami i *bon motami*. Bogaty z domu, związał się z ówczesną złotą młodzieżą, z kręgiem hrabiego Augusta Potockiego. Imprezował w Hotelu Europejskim i we wszystkich modnych wówczas knajpach warszawskich. Zdarzyło się mu pojechać na ciąg dalszy hulanki do Wiednia. Uczył się w gimnazjum w Łomży. Młodość spędził w Warszawie z okresu „Lalki” Prusa, następnie wyjechał do Niemiec na studia. Studiował filozofię, ale nie zajmował się filozofią na uczelni. Nigdy też nie napisał żadnego dzieła filozoficznego. Zapowiadał, że wkrótce napisze pracę, w której wyłoży swą doktrynę, ale lata mijały, a nie powstał nawet artykuł. Znał najwybitniejszych pisarzy Młodej Polski: Żeromskiego, Reymonta, Or-Ota, Lorentowicza, redaktora „Chimery” Zenona Przesmyckiego, Miriama. Przyjaźnił się z poetą, Bolesławem Leśmianem. Uważa się, że Fiszer był pierwowzorem postaci Pana Kleksa.

Franc Fiszer zmarł 9 kwietnia 1937 roku. Został pochowany na warszawskich Powązkach. Po Franciszku Fiszercie zostały zaledwie dwa listy. Legendarny Franc przetrwał jednak we wspomnieniach, anegdotach, karykaturach, portretach, fotografiach oraz utworach swoich przyjaciół. Był jedyną osobą, która nie opublikowała żadnej pracy, a pojawiła się w *Polskim Słowniku Biograficznym* Stanisława Tatarakiewicza i *Philosophy in Poland; Dictionary of Writers* Leszka Kołakowskiego.

Podróżował po Francji i Niemczech, w końcu, bez żalu roztrwonił cały, liczący 1475 mórg, w tym 957 lasu, majątek już przed pierwszą wojną światową. Mimo warszawskiej kariery, chętnie wracał w rodzinne strony.

W okresie międzywojennym odwiedzał krewnego, Jana Glinkę, właściciela Suska. A że po sąsiedzku, w Przytułach Starych, mieszkał serdeczny przyjaciel Franciszka Fiszera z lat młodości, Roman Grochowski, to był u niego częstym gościem. W okresie międzywojennym majątek Grochowskich herbu Lubicz należał do największych w okolicy.

W usytuowanym wśród przepięknych drzew parku krajobrazowym skupiało się życie towarzyskie i kulturalne tutejszego ziemiaństwa. Zjeżdżali się ludzie kultury, nauki i polityki. Fiszer z czasem właściwie zamieszkał w domu kompana i z Przytuł wyprawiał się do innych ziemian, np. Jabłońskich i na sławione w anegdotach pobyty w stolicy.

Z przeszłości

Losy majątku, po którym dziś zostało niewiele śladów i rodu Grochowskich są tyle pasjonujące, co tragiczne i w pewnej mierze typowe dla dziejów polskiego ziemiaństwa.

Z informacji Parafii pod wezwaniem św. Antoniego Padewskiego w Przytułach Starych, przywołującej jako źródło Jana Boguskiego, dowiadujemy się, że w okresie drugiej kolonizacji mazowieckiej Lubiczowie przysłali wielu osadników na północno-wschodnie Mazowsze. Ich potomkowie osiedlali się także w południowej części powiatu ostrołęckiego. W roku 1861 właścicielem dóbr Przytuły był Roman Grochowski. Jego małżonką była 21-letnia Aleksandra z Hinczów. W tym roku przyszedł na świat ich syn Stefan Euzebiusz. Pochodząca z 1863 roku metryka wymienia go jako dziedzica dóbr Przytuły. Miał wówczas 33 lata. Właścicielem pobliskich dóbr Zaruzie był 30-letni Julian Grochowski, dóbr Rydzewo 61-letni Aleksander. Podczas Powstania Styczniowego okręg II miastkowski podlegał Julianowi Grochowskiemu z Zaruzia. W 1871 roku w aktach parafii rzekuńskiej występuje Helena z Wierzbickich. Była kolejną żoną Romana Grochowskiego. W tym samym roku przychodzi na świat córka Zofia Marcella Adela. W 1872 roku rodzi się Helena Franciszka Józefa, w roku 1874 Stanisław Leopold, w roku 1875 Roman Gerwazy, w roku 1876 Julian Zygmunt Zachariasz, w roku 1878 Leon Cyprian, zaś w 1882 roku Adela Paulina.

Wieś i folwark Przytuły liczyły 259 mieszkańców. Znajdowały się tu pokłady wapna oraz cegielnia. W 1872 roku folwark Przytuły posiadał 1446 mr. Ziemie orne i ogrodnicze wynosiły 476 mr., łąki 150 mr., pastwiska 23 mr., lasy 450 mr., zarośle 200 mr., wody 57 mr., zaś nieużytki 90 mr. Budynków drewnianych było 14. W przeszłości zabudowania folwarczne rozciągały się po obu stronach drogi wiodącej do dworu. Widok czworaków sprawiał przygnębiające wrażenie. Wrażliwa na ludzką niedolę dziedziczka poprosiła swego męża o wybudowanie chłopom nowego osiedla poza dworem. Tak powstała osada Przytuły Nowe. Kolejnym właścicielem Przytuł był syn Romana Grochowskiego i Heleny z Wierzbickich, Roman Gerwazy, który poślubił Marię Klarę Jadwigę z Jastrzębskich. Małżonka pochodziła z kresów Rzeczypospolitej. Ze związku tego przyszły na świat córki: Helena, Adela zwana Olimpią, Barbara oraz syn Janusz.

Po wybuchu I wojny światowej w majątku wojska rosyjskie dokonały zniszczeń w folwarku. Podczas odwrotu wojsk carskich wysadzony został komin gorzelni w Przytułach. Na początku lat dwudziestych w Przytułach zbudowano murowaną kaplicę, którą tak wspomina Adela Grochowska:

"Kaplica w Przytułach została zbudowana przez mego ojca, jako wypełnienie woli jego zmarłej matki i stanęła na terenie naszego parku. Dziś, samowolnie rozbudowana przez parafię w Rzekuniu, straciła swój bardzo udany kształt

architektoniczny oraz tablicę erekcyjną wyjaśniającą, kto i wedle czyjego projektu ją zbudował".

Dworek państwa Grochowskich latem tonął w zieleni. Miał 14 pokoi, był zbudowany na wysokiej podmurówce. Tuż za nim znajdował się sporej wielkości kamień, na którym lubiła siadać w wolnych chwilach dziedziczka. Na skraju parku usytuowany był prostokątny staw, do którego prowadziła wysadzana lipami aleja.

W dworku w Przytułach gromadziła się elita intelektualna czasów międzywojennych - uczeni, filozofowie, pisarze, artyści. W rękach Grochowskich znajdowały się duże połacie ziemi leżące po obu stronach powiatu ostrołęckiego i łomżyńskiego. Cała linia męska rodu została wymordowana w czasie drugiej wojny światowej, po której okoliczne ziemie zostały podzielone między chłopów. Upaństwowiono las oraz część gruntów. Po Grochowskich pozostało niewiele śladów. Przetrwiał mocno zdewastowany park krajobrazowy oraz budynek po gorzelni. W latach 80. XX wieku rozebrano murowaną kapliczkę. W miejscu, gdzie stała, postawiono murowany kościół.

Nie ma już dziś majątku w Ławach, ani w Przytułach. O lokalizacji dawnych dóbr Franca Fiszera przypomina tylko góra kamieni.

Pasjonaci, którzy poświęcą się studiom historycznym, znajdą wzmianki na temat Ław, ale też całej gminy i powiatu ostrołęckiego w wielu pracach. Przykładem niech będzie opracowanie Jerzego Wiśniewskiego: *Początek i rozwój nowego osadnictwa w ziemi łomżyńskiej w końcu XIV i w XV wieku*. Podczas pobytu w miejscu urodzin Fiszera z żalem pomijamy obszerne omówienie historii tych ziem, choć to pasjonująca lektura i ograniczamy się tylko do fragmentu dokumentującego fakt, iż już w XIV i XV wieku takie wsie, jak Ławy i Rzekuń pojawiają się w dokumentach źródłowych.

Od 1389 r. płyną książece nadania jedno za drugim. Ks. Janusz dalej także czynił nadania na rzecz panów i zamożniejszej szlachty, przyczyniając się tym samym do powstania na wschodnim Mazowszu większych dóbr szlacheckich(...)

pisze we wspomnianym opracowaniu Jerzy Wiśniewski, dodając w kolejnym fragmencie

(...)Nie wiadomo kiedy Rzekuń, Ławy, Czarnowiec i Dzbenin dostał Grzymisław ze Strzegocina (k. Nasielska), a Troszyn pan z Szetropia (k. Płocka), których synowie posiadali te dziedziny w początku XV w. (...)

Informację o wsi Ławy znajdujemy też w "Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich", wydanym w latach 1880-1902 w Warszawie przez Filipa Sulimierskiego, Bronisława Chlebowskiego i Władysława Walewskiego. Pod hasłem Ławy, w pkt. 7 czytamy: "...7.) Ł., ws i folw., pow. ostrołęcki, gm. i par. Rzekuń. W 1827 r. 10 dm., 70 mk.; obecnie ma 1639 mr. obszaru i 276 mk. Rozległość folw. wynosi mr. 1475: grunta orne i ogr. mr. 408, łąk mr. 100, lasu mr. 957, nieuż. i place mr. 10, bud. mur. 3, z drzewa 15, płodozmian 7- połowy. Ws Ł. os. 32, z grun. mr. 61; ws Gaworki os. 10, z grun. mr. 288."

Mimo archaicznego języka i skrótów, można zrozumieć podane tu informacje i wyobrazić sobie, jak zasobną i dobrze prosperującą wsią były Ławy w XIX wieku.

Wieś i gmina

Zarówno Ławy, jak i cała gmina Rzekuń leżą w centralnej części powiatu ostrołęckiego. Korzystne położenie (wzdłuż tras Warszawa-Suwałki, Ostrołęka-Ostrów Maz.) zapewnia dobre warunki do rozwoju różnych gałęzi przemysłu i handlu. Te czynniki, rozbudowana sieć dróg, sieć gazowa, sieć elektryfikacyjna, wodociągowa i kanalizacyjna, stanowią doskonałe miejsce dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego oraz prowadzenia działalności gospodarczej. To tu jest też najwyższa, ponad 130-metrowa wieża radiowo-telewizyjna. Jednocześnie nic nie stoi na przeszkodzie, by zajmować się tu rolnictwem, a także rozwijać turystykę.

Znajduje się tu duży, zabytkowy kościół w stylu neogotyckim pw. Najświętszego Serca Jezusa, wzniesiony w latach 1914-1935, projektu Józefa Dziekońskiego.

Według danych z 2002 r. gmina Rzekuń zajmuje obszar 135,5 km², w tym użytki rolne stanowią 65%, a użytki leśne - 28%. Dla porządku dodajmy jeszcze, że w gminie mieszka obecnie 9604 osób, z czego 4814 to kobiety, a 4790 mężczyźni (wg stanu na dzień 31.12.2010 r.).

Położenie, dojazd, informacje praktyczne

Dojazd do wsi Ławy - od drogi nr 61 (ul. Łomżyńska) wiodącej z Warszawy do Ostrołęki. Jadąc od Ostrołęki za przejazdem kolejowym skręcić w prawo, w ul. Turskiego (prowadzącą wzdłuż linii kolejowej), dalej utwardzoną drogą lślną. Dojazd komunikacją miejską do ul. Łomżyńskiej (więcej informacji oraz rozkład jazdy na stronie www.mzk.ostroleka.pl).

Dworzec autobusowy znajduje się w centrum miasta, przy ul. Bogusławskiego 21 (rozkład jazdy dostępny na stronie www.pks.ostroleka.pl). Autobusy w stronę Warszawy odjeżdżają w godzinnych odstępach. Dojazd autobusem z tych miejscowości zajmuje ok. 2,5 godz.

Do Ostrołęki można dojechać także koleją (www.rozklad-pkp.pl). Dworzec PKP znajduje się na obrzeżach miasta.

Korporacje taksówkowe:

Bravo Taxi, Ostrołęka, Kopernika 9/105, tel.: 0 800 444 444, 96 24

Halo Taxi, Ostrołęka, Sienkiewicza 28, tel.: 0 800 333 333, 29 764 26 30

MPT Taxi, Ostrołęka, Sienkiewicza 28, tel.: 0 800 111 111, 96 26

Radio Taxi, tel.: 0 800 222 222, 29 760 37 36

Taxi Bis, 0 800 125 500, 29 764 31 13

Narew Taxi, tel.: 29 760 99 99

Komenda Miejska Policji w Ostrołęce: ul. Kościuszki 32b
(www.policja.aviweb.com.pl).

Szpital specjalistyczny: ul. Sienkiewicza 56, wkrótce jednak zostanie przeniesiony do nowego budynku przy al. Jana Pawła II 120A, w którym obecnie funkcjonują przychodnie specjalistyczne (www.szpital.ostroleka.pl).

Ostrołęckie Centrum Kultury (z kinem Jantar): ul. Inwalidów Wojennych 23
(www.ock-ostroleka.pl).

Gastronomia i noclegi

- **Hotel Zielony Zakątek**, Susk Stary 10, Rzekuń
tel./fax: 29 764 32 55, tel. kom.: 607 092 395.
- **Zajazd Hubus**, ul. Warszawska 48 Grabowo, Olszewo-Borki
tel.: 29 643 87 77.
- **Pensjonat - Sala Bankietowa Arkadia**, ul. Królewska 3 Kordowo,
tel.: 29 767 64 15
- **Pokoje Gościnne Na Farmie Maria Cimer**, ul. Brzozowa 16 Drężewo, Olszewo-Borki, tel. kom.: 661 223 058, 503 786 571
- **Zagroda Leśna**, Łęg Starościński 128, Lelis,
tel. kom.: 660 486 922.
- **Agroturystyka Małgorzata i Janusz Pliszka**, Olszewka 21a, Lelis,
tel.: 29 760 38 61, tel. kom.: 607 890 198.
- **Kwatery Prywatne Laskowiec**, ul. Kościelna 34, Laskowiec,
tel. kom.: 729 109 114, 695 256 018.
- **Agroturystyka Kamianka**, Kamianka 59, Rzekuń, tel. kom.: 604 268 069.
- **Korona Hotel**, ul. Nowowiejska, Kruki, tel.: 60 021 51 70 [centrum info.].

Informacja turystyczna:

Kurpiowskie Centrum Informacji

ul. Bogusławskiego 18, 07-410 **Ostrołęka**

tel. (29) 764-51-95, www.kurpiowskiecentrum.info,

e-mail: srtir@kurpiowskiecentrum.info, kot@kurpiowskiecentrum.info

Ostrołęckie Centrum Kultury

ul. Inwalidów Wojennych 23, 07-410 **Ostrołęka**

tel. (29) 766-45-89

www.ock-ostroleka.pl

Centrum Informacji Turystycznej „Opowieści z Narwi”

ul. Bogusławskiego 18, tel.: 29 764 51 95, e-mail: kot@kurpiowskiecentrum.info

www.kurpiowskiecentrum.info

